

САША РАДОЈЧИЋ

ПОЕМА О МАТИЦИ, ЗА ЦЕЛИНУ КУЛТУРЕ

У вечерашњем излагању настојаћу да концизно одговорим на три питања о књизи која је пред нама: *шпија* је у њој, *како* је написана и *зашто* нам је важна.

Најлакше је одговорити на прво питање, о томе *шпија* је у књизи, *о чему* је књига. *Матични млеци* је поема о Матици српској и њеној историји дугој више од 190 година. Ова историја је изложена кроз речи – имагинарне говоре – њених најважнијих протагониста, оснивача, добротвора, председника, секретара и других службеника, истакнутих сарадника, следбеника и противника Матичиних. Из тих говора нам се, међутим, не указује само ток историјског постојања установе него и *схваћања* о томе каква је улога Матице српске у целини српске културе, као и још шира питања о самој тој култури и њеним носиоцима. При томе, тренутак у коме те личности говоре је критични тренутак њихове егзистенције, карактеристични тренутак у коме се сажима и обелодањује читав живот и целокупно дело; неретко, и са добрим разлозима, то је предсмртни час или, пошто смо у царству књижевности и њених фикција, неки час после смрти, говор који нам долази однекуд с *оне* стране. По томе видимо да се овде сусрећемо са књижевним јунацима, а не објективном реконструкцијом историјских личности и њихових идеја, да читамо поезију а не историографију.

Саопштене идеје су само делимично и само претпостављена схватања истакнутих протагониста Матичине историје, а делимично (и то оним знатно већим делом) схватања аутора књиге – колико песника Ивана Негришорца, толико и председника Матице српске, професора Драгана Станића. Позајмљујући мисли многобројним гласовима претходника, Негришорац/Станић је изложио

једну широку, хотимично несистематичну слику људи, њихових страсти и идеала, пожртвованости и омраге, као и изазова са којима су их суочавале историјске мене. И у ту слику је унео многе своје погледе, не само на Матицу српску већ и на Србију и њену културу. Сасвим лако могу да замислим како за 100 година – буде ли тада још увек Матице и српске државе, чему ваља активно допринети – неки млад човек пријављује докторат на тему имплицитне критике културе у *Матичном млечу* Ивана Негришорца.

Одговарајући на питање *шта* се налази у овој књизи, већ сам зашао и у питање *како* се то налази. *Матични млеч* (Огpheus, Нови Сад 2016) је песничка књига сложене структуре, у којој се смењују наративне и лирске секвенце; наративни део чине монолошке ситуације окупљене у краће циклусе који су одређени комбиновањем хронолошког и контекстуалног критеријума, а лирски део – уводна и завршна песма у сонетној форми, као и читав један сонетни венац. Опредељење за строгу песничку форму је индикативно; могуће је да песник хоће да ту форму и њен склад супротстави распршеном и несталном историјском току. Ипак, носећа значења књиге обликују њени наративни сегменти. Песме у којима глас неког значајног *матичара* прича о свом уделу у историји установе, или процењује удео других, носе неуобичајене, веома дуге наслове, којима се прецизније осликавају околности из којих тај глас говори. Приметан је песников труд да уочи и сачува реторичке и дијалекатске особености говора сваког појединог јунака издвојеног из скоро двовековне Матичине епопеје. Лирске секвенце, с друге стране, одликује светла, чиста метафоричност, која, распоређена по књизи, делује као периодични позив да се одморимо од историје. Али не и да је прекинемо.

Поема *Матични млеч* нема само ужекњижевну вредност, и није занимљива само као превод историје на језик песништва. Поновићу, она је занимљива и као дело чији је аутор актуелни председник Матице српске, јер на посредан начин открива његове погледе на широк низ питања, како историјског развоја, тако и садашњице и будућности установе коју води. И не само то: она је значајна као конкретан пример таквог односа према сопственом наслеђу, који бих желео да назовем нормалним и пожељним. Ради образложења, позваћу се на један алегоријски приказ.

Тај приказ је, како наводи Х. Р. Јаус, први употребио схоластички мислилац Бернар из Шартра; и заиста, реч је о слици коју није могао да замисли дух самоуверених Хелена или Римљана; могуће је да постоји и нека њена варијанта у источном, византијском хришћанству. Слика приказује, на позорници коју чини бреговити предео обрастао густом шумом, једног дива и неколико

патуљака око њега, а у средишту алегорије је патуљак који се попео диву на рамена, и који тако види боље и даље, не само у односу на своју патуљачку величину већ и у односу на самог дива. Смисао алегорије је јасан: патуљци смо ми, нови, а див је наша традиција. Само наслоњени на традицију можемо да видимо даље од ње. Сарадња и раст – то је нормалан и пожељан однос старог и новог. Ненормални су односи у којима се остварује потпуна доминација само једне стране – рецимо тако што би патуљци спутали и оборили дива, или тако што би див изгазио патуљке: слике за екстремне облике авангардизма и конзервативизма, јер оба скраћују пуну ширину човекове временитости. Оно што нам је уместо тога потребно јесте стални дијалог са традицијом, како би одатле израсле нове вредности.

Код тог дијалога, да појасним, није у питању никакав „избор“ традиције, како се понекад погрешно замишља. Ми ту немамо шта да бирамо, као да смо старији од традиције, већ само, и то можда, да наглашавамо поједине тонове који долазе из целине временског и духовног континуитета културе, увек имајући на уму да уз њих пуноправно постоје и други, другачији тонови. Опредељење за целину српске културе је основна идеја *Мајичног млеча* и његовог аутора.

О томе је, дакле, ова књига, тако је написана, и зато је важна!*

* Реч на промоцији књиге *Мајични млеч* Ивана Негришорца у Матици српској у Новом Саду, 26. априла 2017. године.